

دکتر اشرف السادات شکر باغانی
عضو هیئت علمی پژوهشکده
برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی

چگونه کلاس را مدیریت می‌کنید؟

مروری بر سبک مدیریت کلاس معلمان بر مبنای سه پژوهش

معلمان بر اساس مدرک تحصیلی معنادار است؛ یعنی معلمان دارای مدرک کارشناسی بیشتر به سبک تعاملی تمایل دارند، در حالی که معلمان دارای مدرک دیپلم به سبک مداخله‌گر گرایش دارند. تفاوت میان سبک مدیریت کلاس معلمان بر اساس رشته تحصیلی نیز معنادار است؛ یعنی معلمان تحصیل کرده در رشته‌های مرتبط با آموزش و پرورش، تمایل بیشتری به سبک تعاملی، و معلمان تحصیل کرده در رشته‌های غیرمرتبط، گرایش به سبک مداخله‌گر دارند اما میان سابقه خدمت و جنسیت معلمان با سبک مدیریت کلاس رابطه معنادار مشاهده نشد. در مجموع، یافته‌های پژوهش بر اهمیت نقش آموزش معلمان در ایجاد تحول و تغییر در سبک‌های مدیریت کلاس تأکید دارند (عالی و امین یزدی [۱]، ۱۳۸۷).

عالی و امین یزدی در پژوهش دیگری، به مطالعه تأثیر سبک‌های مدیریت کلاس معلم بر رشد مهارت‌های فرانشاختی دانش‌آموزان پرداخته‌اند. در این پژوهش، سه نوع سبک مدیریت کلاس (سبک مداخله‌گر، سبک تعاملی و سبک غیرمداخله‌گر) در نظر گرفته شد. جامعه تحقیق، کلیه کلاس‌های پایه پنجم مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه ناحیه شش آموزش و پرورش مشهد در سال تحصیلی

مدیریت کلاس، متغیری مهم در ایجاد جو مطلوب برای آموزش و یادگیری به شمار می‌آید. امروزه تجهیز معلمان به مهارت‌های کارآمد مدیریتی، در برنامه‌ریزی برای آموزش‌های حرفه‌ای، ضرورتی انکار نشدنی است؛ بنابراین، شناخت عوامل مؤثر بر سبک‌های اثربخش مدیریتی کلاس به منزله پیش‌نیازی در طراحی روش‌های توسعه سبک‌ها و مهارت‌های مدیریتی اهمیت دارد.

کلیدواژه‌ها: کلاس، مدیریت، سبک مدیریت کلاس
سبک‌های مدیریت کلاس^۱ مبتنی بر چارچوب نظری **ولفگانگ و گلیکمن** (۱۹۸۶) عبارت‌اند از: سبک مداخله‌گر^۲، سبک غیر مداخله‌گر^۳ و سبک تعاملی^۴. برای پاسخ دادن به این سؤال که آیا میان عوامل مربوط به معلمان (مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، سابقه خدمت و جنسیت معلمان) و سبک مدیریتی آن‌ها رابطه وجود دارد، عالی و امین یزدی (۱۳۸۷)، تحقیقی را انجام داده‌اند. آن‌ها ابزار پرسش‌نامه را در میان نمونه آماری معلمان پایه پنجم ابتدایی مدارس دولتی دخترانه و پسرانه ناحیه ۶ مشهد در سال تحصیلی ۱۳۸۵ - ۱۳۸۴ توزیع نمودند. نتایج حاصل از این پرسش‌نامه نشان می‌دهد که تفاوت میان سبک مدیریت کلاس

ریاضی دانش‌آموزان است. توجه به سبک مدیریت کلاس تعامل‌گرا به عنوان مؤثرترین سبک مدیریت کلاس در کلاس‌های ریاضی، می‌تواند در بهبود افزایش انگیزش^۱ و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی نقش مهمی ایفا کند (آریاپوران، عزیزی و دیناروند، ۱۳۹۲).

نتیجه‌گیری

با بررسی نتایج این سه تحقیق مشاهده می‌شود که «معلمان تحصیل‌کرده در رشته‌های مرتبط با آموزش و پرورش، تمایل بیشتری به سبک مدیریت کلاس تعامل‌گرا دارند و دانش‌آموزان معلمان با سبک مدیریت تعامل‌گرا در مقایسه با دانش‌آموزان معلمان با سبک‌های دیگر، از مهارت‌های فراشناختی بالاتری برخوردارند و دارای انگیزه بهبود و پیشرفت هستند».

پی‌نوشت‌ها

۱. سبک مدیریت کلاس (classroom management style) عبارت است از کلیه تلاش‌های معلم برای سرپرستی فعالیت‌های کلاس که شامل تعاملات اجتماعی، رفتار دانش‌آموزان و یادگیری است (ولفگانگ و گلیکمن ۱۹۸۶؛ به نقل از مارتین و بالدوین، ۱۹۹۸).
۲. سبک مداخله‌گر (interventionist) عبارت است از تأکید بر اعمال کنترل و نظارت بیشتر بر فعالیت‌ها و رفتار دانش‌آموزان و تأکید بر قوانین و انضباط کلاس (ولفگانگ ۱۹۹۵؛ به نقل از عالی و امین یزدی، ۱۳۸۷).
۳. سبک غیر مداخله‌گر (non-interventionist) عبارت است از واگذاری مسئولیت‌ها به دانش‌آموزان و فرصت بیشتر برای تعامل آزاد در کلاس و پیروی آن‌ها از علائق شخصی خود (ولفگانگ ۱۹۹۵؛ به نقل از عالی و امین یزدی، ۱۳۸۷).
۴. سبک تعامل‌گرا (interactionist) عبارت است از کنترل و انضباط در سایه تعامل دانش‌آموز و معلم، سهیم شدن دانش‌آموزان در برنامه‌ریزی و سازماندهی کلاس (ولفگانگ ۱۹۹۵؛ به نقل از عالی و امین یزدی، ۱۳۸۷).
۵. فراشناخت (Metacognition) عبارت است از دانشی که ما درباره فرایندهای شناختی خویش داریم و روش‌های نظارت و کنترل بر این فرایندها (دمبو ۱۹۹۴؛ به نقل از سیف، ۱۳۸۴).
۶. انگیزش تحصیلی (Education Motivation) که به درگیری تحصیلی اشاره دارد، به عنوان شاخص شناختی، هیجانی و رفتاری دانش‌آموزان که دل‌بستگی آنان را به تحصیل و مدرسه نشان می‌دهد، تعریف شده است (توکر و همکاران، ۲۰۰۲).

منابع

۱. آریاپوران، سعید، عزیزی، فرامرز و دیناروند، حسن (۱۳۹۲). «رابطه سبک مدیریت کلاس معلمان با انگیزش و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پنجم ابتدایی». فصل‌نامه روان‌شناسی مدرسه، دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲.
۲. سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۴). روان‌شناسی پرورشی، چاپ یازدهم، تهران: آگاه.
۳. عالی، آمنه و امین یزدی، سیدامیر [۱] (۱۳۸۷). «تأثیر ویژگی‌های معلم بر سبک مدیریت کلاس». فصل‌نامه تعلیم و تربیت، شماره ۹۳.
۴. عالی، آمنه و امین یزدی، سیدامیر [۲] (۱۳۸۷). «بررسی تأثیر سبک‌های مدیریت کلاس بر رشد مهارت‌های فراشناختی دانش‌آموزان». فصل‌نامه مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، سال نهم، شماره ۱ (پیاپی ۱۸).
5. Martin, N.K; Yin, z.& Baldwin, B(1998). Construct Validation of the attitude and beliefs on classroom management control inventory. *Journal of Classroom interaction*, 33(2), 6 - 15.
6. Tucker, C. M., Zayco, R.A., & Herman, K. C. (2002). Teacher and child variables as predictors of academic engagement among Low - income African American children. *psychology in the Schools*, 39(4), 477 - 488.

۱۳۸۴ - ۱۳۸۳ بود. سبک مدیریت کلاس معلمان با استفاده از یک پرسش‌نامه محقق ساخته در نمونه ۶۰ نفری معلمان سنجیده شد و متغیر فراشناخت^۲ نیز با استفاده از پرسش‌نامه خود گزارش‌دهی اسپرلینگ و همکاران در نمونه ۳۰۷ نفری دانش‌آموزان ارزیابی گردید. براساس نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌ها، فرضیه تحقیق مبنی بر اینکه «دانش‌آموزان معلمان تعامل‌گرا در مقایسه با دانش‌آموزان معلمان مداخله‌گر از مهارت‌های فراشناختی بالاتری برخوردارند» تأیید گردید. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که مهارت نظارت فراشناختی دانش‌آموزان پسر به‌طور معناداری بالاتر از دختران است و بین فراشناخت دانش‌آموزان و نمره پیشرفت تحصیلی (معدل) آنان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (عالی و امین یزدی [۲]، ۱۳۸۷).

آریاپوران، عزیزی و دیناروند (۱۳۹۲) به منظور بررسی رابطه سبک مدیریت کلاس معلمان با انگیزش و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی پژوهشی انجام دادند. در این پژوهش، کل معلمان پایه پنجم ابتدایی شهرستان اسلام‌آباد غرب به‌طور تصادفی انتخاب شدند. معلمان پرسش‌نامه نگرش و باورهای معلمان در مورد مدیریت کلاس، و دانش‌آموزان زیر مقیاس انگیزش ریاضی از مقیاس انگیزش مدرسه ابتدایی را تکمیل کردند. برای ارزیابی پیشرفت ریاضی از نمرات نوبت اول درس ریاضی دانش‌آموزان استفاده شد. روش تحقیق هم‌بستگی بود. نتایج نشان داده است که بین سبک مدیریت کلاس تعامل‌گرای معلمان با انگیزش ریاضی، بین سبک مدیریت کلاس تعامل‌گرا و سبک مداخله‌گر معلمان با پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد. براساس نتایج رگرسیون چند متغیری، سبک مدیریت کلاس تعاملی معلمان قوی‌ترین متغیر برای پیش‌بینی پیشرفت